

SOCIOTERAPEUTICKÉ PRÍLEŽITOSTI A BARIÉRY SOCIÁLNYCH PRACOVNÍKOV

BALOGOVÁ BEÁTA

Filozofická fakulta, Prešovská univerzita v Prešove

Abstrakt

Príspevok odpovedá na otázku, kedy, za akých podmienok a akým spôsobom môže sociálny pracovník využívať rodinnú terapiu Virginie Satirovej, individuálnu psychológiu a rodinnú terapiu Alfréda Adlera či relaxačno-symbolickú terapiu na riešenie problémov u klientov sociálnej práce. Zároveň poukazuje na prieniky socioterapie a psychoterapie v kontexte špecializovaného sociálneho poradenstva s dôrazom na socioterapeutické príležitosti a bariéry výkonu.

Kľúčové slová

Socioterapia, psychoterapia, Virginia Satirová, Alfréd Adler, relaxačno-symbolická terapia, sociálny pracovník.

Abstract

This article answers the question: when, how and under which conditions can social worker provide Virginia Satir Family Therapy, individual psychology and family therapy of Alfred Adler or relaxation-symbolic therapy to solve clients' problems. It also shows where sociotherapy meets psychotherapy in the context of a specialised social consultancy with an emphasis on its sociotherapeutic opportunities and barriers.

Key words

Sociotherapy, psychotherapy, Virginia Satir, Alfred Adler, relaxation-symbolic therapy, social worker.

Úvod alebo zdôvodnenie

V tomto príspevku je možné vychádzať z premisy, povedané Popperovým jazykom (1997) *logiky vedeckého skúmania*, že vedec, či už teoretik alebo experimentátor, predkladá tvrdenia alebo systémy tvrdení a krok za krokom ich testuje. V oblasti empirických vied (ktorou je aj sociálna práca), tak zvlášť konštruuje hypotézy alebo systémy teórií a testuje ich voči skúsenosti pozorovaním a experimentom. Toto testovanie zapadá do poslania logiky vedeckého skúmania s cieľom podať logickú analýzu tohto postupu, t.j. analyzovať metódy empirických vied. V tomto prípade ide o *metódu socioterapie* – či *sociálnej terapie* v kontexte špecializovaného sociálneho poradenstva v sociálnej práci. Siahajúc ešte hlbšie, či konkrétnejšie znamená odpovedať na otázku, ako vzdelávať v sociálnej práci o socioterapii ako metóde sociálnej práce. Ako ju odlíšiť od psychoterapie rešpektujúc ich prieniky v multidisciplinárnom priestore, avšak s jasným vymedzením kompetencie oboch profesionálov socioterapeuta a psychoterapeuta s poukazaním na socioterapeutické príležitosti a bariéry výkonu.

1. Socioterapia (či sociálna terapia) vs psychoterapia v sociálnej práci a jej význam

Skúmaná problematika si v spoločenskom a vedeckom prostredí zasluhuje mimoriadnu pozornosť zvlášť s akcentom na jej súčasnú spoločenskú aktuálnosť. Vedecký záujem o sociálnu terapiu u nás vzniká ako potreba reflexie sociálnej reality za účelom identifikácie a zvýšenia efektivity sociálnych terapeutov, zvlášť z dôvodu, že jej realizácia je ovplyvnená psychoterapiou. Odpoveď na otázku, či je vhodnejší pojem socioterapie alebo sociálna terapia v sociálnej práci, je otázkou, na ktorú poukazuje K. R. Popper (1997), že nemôže byť realizovaná argumentáciou. Je to jedna z tých otázok, ktoré sa môžu realizovať iba dohodou

alebo konvenciou, pretože sa v teórii sociálnej práce v celosvetovom kontexte stretávame s dvomi skupinami autorov: jedni, ktorí sa prikláňajú k pojmu socioterapia (Strieženec, 2001; Levická, 2003; Miková, 2009), a druhí, ktorí preferujú termín sociálna terapia¹⁵¹.

Sociálna práca na Slovensku, ako teoretická, akademická vedná disciplína či praktická činnosť, v súčasnosti hľadá svoju identitu, rozvíja sa a nachádza svoje nezastupiteľné miesto popri iných pomáhajúcich profesiách, v procese pomoci a starostlivosti o ľudí. Sociálna práca a jej výkon prostredníctvom sociálnej pracovníčky a sociálneho pracovníka získava v poslednom období akúsi stratenú prítťažlivosť (čo vnímame najmä v rámci uplatnenia sociálnej práce ako terapeuticko-pomocnej¹⁵²) a zároveň zvyšuje samotný kredit profesie. Sociálnych pracovníkov a sociálne pracovníčky považujeme za plnohodnotných členov interdisciplinárneho, multidisciplinárneho či transdisciplinárneho tímu v procese poskytovania komplexnej starostlivosti klientom v rámci iných pomáhajúcich profesií. Rovnako sociálnu terapiu považujeme za neoddeliteľnú súčasť komplexnej¹⁵³ poradenskej terapeuticko-pomocnej práce s klientom v sociálnej práci.

V predmetnom príspevku za sociálnu terapiu považujem samostatnú odbornosť, ktorá sa zameriava na pôsobenie v hraničnej oblasti medzi psychoterapiou a sociálnou prácou (Úlehla, 1996). Iný pohľad na *sociálnu terapiu* (social therapy) ponúka R. Baker (2003), ktorý hovorí, že tento termín je často aplikovaný na aktivity sociálnych pracovníkov. V kontraste k psychoterapii odkazuje na poskytovanie konkrétnych služieb, facilitujúc podporu prostredia pre klientov a pomáhajúc ľudom vysporiadať sa so sociálnymi problémami a konfliktami. O. Matoušek v *Slovníku sociálnej práce* (2003, s. 216) vychádza z D. L. Milnea a odlišuje termíny sociálna terapia, terapia a socioterapia. *Sociálna terapia* (social therapy) je podľa autora profesionálna intervencia zameraná na podporu klientových významných blízkych osôb „starostlivosť o starajúcich“. Sociálna terapia vidí rozhodujúci činiteľ v sociálnej podpore. Stresujúce udalosti ľudia zvládajú vďaka formálnej a neformálnej pomoci iných ľudí, pomáhajúci profesionál je len jeden z nich. Jeho pomoc by mala mať na zreteli, čo robia iní aktéri v klientovom sociálnom svete. Avšak *terapia* (therapy) je podľa neho obvykle používaná v zmysle liečby, ide o liečebný program, ktorého cieľom je zmiernenie, či odstránenie nežiaduceho stavu jednotlivca alebo rodiny. V pôvodnom význame znamená podporu (2003, s. 240). V Matouškovom ponímaní u *socioterapie* (sociotherapy) ide o súbor opatrení slúžiacich k priaznivému ovplyvneniu stavu a situácie osôb, ktoré sú z hľadiska vzniku a vývoja negatívnych javov rizikové, alebo sa už ocitli v sociálnej núdzi. Socioterapia ich smeruje k sociálnej rehabilitácii a integrácii. Sociálnou rehabilitáciou sa rozumie obnovenie sociálnych vzťahov a praktických schopností a zručností, ktoré sú dôsledkom sociálneho handicapu a spôsobu života danej osoby narušené. Súčasťou je výcvik v psychosociálnych zručnostiach, tzv. psychosociálny tréning, vedúci k zvyšovaniu sociálnych kompetencií. K samostatnému riešeniu nepriaznivej sociálnej situácie vlastnými silami a uvedomeniu si zodpovednosti za svoj život. Psychosociálny tréning predstavuje cieleňý nácvik praktických techník zameraný na získanie alebo znovunadobudnutie zručností, ktoré sú nevyhnutné na samostatné zabezpečovanie nevyhnutných potrieb (2003, s. 219).

Iní autori W. Sheafor, R. Horejsi (2003) v rámci oblastí sociálnej práce píšú o dvoch fundamentálnych účeloch sociálnej práce, a to pomôcť ľuďom zlepšiť ich sociálne fungovanie a vytvárať sociálne podmienky pre zlepšenie well-beingu ľudí a prevenciu problémov v rámci

¹⁵¹ V našom prípade budeme pracovať s oboma termínmi, ako ich využívajú citovaní autori, považujúc ich za synonymá.

¹⁵² Terapeutický paradigmatu sociálnej práce bližšie charakterizuje Malcolm Payne, (Navrátil, 2001, in: Matoušek, et al., 2001). Paradigmatický kontext v sociálnej práci ďalej rozvíjajú A. Tokárová, A. Žilová (2003); V. Tkáč (2011); B. Kraus (2011); s tým, že V. Tkáč (2011, s. 17) poukazuje, že „budovanie nevyhnutnej flexibility sociálnej práce vyžaduje zmeny paradigmatu“.

¹⁵³ Na komplexnosť vzťahov jedinca a prostredia ako efektívne východisko práce s jednotlivcom upozorňovala už M. Krakešová-Došková (1946) pod vplyvom M. Richmondovej; ďalej H. H. Perlmanová (1957); U. Bronfenbrenner (1977); M. Woodsová (2000); F. Hollisová (2000); J. Levická, (2007); O. Havránková (2008); ale aj O. Matoušek, H. Pazlarová (2008).

sociálneho fungovania. *Sociálne fungovanie* je kľúčovým komponentom pre porozumenie jedinečného zamerania sociálnej práce a odlíšenia sociálnej práce od iných pomáhajúcich profesií. Na význam sociálneho fungovania v sociálnej práci upozornila v svojej definícii J. Levická (2007, s. 19), ktorá poukázala, že „význam sociálnej práce je v pomoci smerujúcej ku skvalitneniu života jednotlivcov i skupín tým, že sa zameriavame na zlepšovanie fungovania jednotlivcov, skupín i komunit vo vnútri spoločnosti.“ Na jej koncept nadviazal P. Navrátil (2012), ktorý sociálne fungovanie vníma ako intervenciu, ktorá prebieha medzi požiadavkami prostredia a ľuďmi.

Autori v svojich úvahách pokračujú ďalej a zamýšľajú sa nad výzvou, ktorá stojí pred sociálnymi pracovníkmi. Aby sociálni pracovníci naplnili záväzok voči zlepšovaniu sociálneho fungovania klientov, sú zapojení do poskytovania *sociálnej starostlivosti (social care)* jednotlivcov s limitovanými schopnosťami alebo príležitosťami k vyhovujúcemu fungovaniu zo strany spoločnosti. Taktiež, keď zlé rozhodnutia klientov alebo nevhodné aktivity vážne limitujú alebo zasahujú do ich sociálneho fungovania či fungovania iných, najviac pomáhajúcou odpoveďou sú služby „*sociálnej liečby*“ (*social treatment*). Nakoniec, pretože ľudia vo všeobecnosti chcú zlepšovať ich sociálne fungovanie, aj keď nezažívajú konkrétny problém, sociálni pracovníci ponúkajú „*vylepšujúce služby*“ (*social enhancement services*). Na rozdiel od sociálneho fungovania *sociálna liečba (social treatment)* zahŕňa činnosti dizajnované na modifikovanie alebo úpravu dysfunkčných vzorcov u jednotlivcov alebo rodín v myslení, cítení a správaní. Primárne je zamerané na facilitovanie zmeny u jednotlivca alebo rodiny cez tréningy, poradenstvo alebo rôzne formy terapie. V mnohých prípadoch sociálny pracovník, pracovníčka poskytuje aj sociálnu starostlivosť aj sociálnu liečbu pre toho istého klienta.

A tu kdesi môžeme hľadať to „problémové miesto“ medzi socioterapiou a psychoterapiou. Na rozdiel od socioterapie úlohou *psychoterapie (psychotherapy)* je liečba psychologickými prostriedkami, ktoré realizuje špeciálne vyškolený terapeut, a pôda, na ktorej pracuje, je terapeutický vzťah medzi klientom a terapeutom. Jej ciele sa pohybujú od potlačenia príznakov, cez zmenu správania, až po zmenu postojev k sebe, zmenu hodnôt, zmenu vo vzťahu k ľuďom (Matoušek, 2003, s. 174). Odlíšenie je veľmi nejasné, jediné čo jednoznačne odlišuje psychoterapeutický výkon od socioterapeutického, je jasné inštitucionálne vymedzenie. Kedy autor ďalej hovorí, že psychoterapia môže byť súčasťou liečebného režimu v akomkoľvek zariadení, ale môže mať aj ambulantnú formu a môže a nemusí byť hradená zdravotnou poisťovňou (zároveň takéto poznanie výkonu psychoterapie je hlboko zakorenené v povedomí spoločnosti, na rozdiel od socioterapie), a práve tieto skutočnosti je možné vnímať ako avizované bariéry výkonu socioterapie.

Vo vývoji sociálnej práce sa otázkam sociálnej terapie (socioterapie) venovali už Mary Richmond (1917); Marie Krakešová-Došková (1946); Věra Novotná a Věra Schimmerlingová (1992); Jozef Kredátus (1998, 2002); Eva Mydlíková a Ján Gabura (2002, 2005). Napriek tomu, že sa sociálna terapia formuje ako odbor už niekoľko desaťročí, v podmienkach Slovenskej republiky je na začiatku, aj keď výkon špecializovaného sociálneho poradenstva bol zakotvený už aj v zákone o sociálnej pomoci, zákone o službách zamestnanosti, zákone o rodine, zákone o sociálnoprávnej ochrane a kuratele a je súčasťou zákona o sociálnych službách¹⁵⁴. V Nemecku a v Holandsku má pevne stanovené svoje miesto v rámci sociálneho systému (aj v legislatívnych normách), v Česku, Rakúsku, Maďarsku sa pomaly etabluje.

V operacionálnom kontexte je potrebné konštatovať, že pred vedcami sociálnej práce stojí otázka rozpracovania špecifických metód v sociálnej práci, konkrétne socioterapie – či

¹⁵⁴ Na Slovensku môžeme v ostatnom období evidovať činnosť *Asociácie socioterapie a psychoterapie (ASP)*, predovšetkým v rámci vydávania časopisu *Socioterapia* a organizovania akreditovaného výcviku Umenie socioterapie.

sociálnej terapie, ktorá sa ukazuje ako kľúčová pre zvýšenie povedomia o dôležitosti a potrebnosti práce sociálnych pracovníkov. Zvyšovanie kvality života klienta podporovaním jeho sociálnej istoty, samostatnosti, zlepšovaním komunikácie a znovuzapojením do spolubytia v rámci sociálneho systému má priamy vplyv na lepšie fungujúcu spoločnosť.

2. Socioterapeutické príležitosti a bariéry výkonu socioterapie

Socioterapeutická príležitosť vyplýva jednak zo samotnej podstaty sociálnej práce, ale aj súčasných zmien prebiehajúcich v postmodernej spoločnosti. Všeobecne sa akceptuje, že cieľom sociálnej práce je „konať dobro“, reagovať na problémy a neuspokojené potreby a zlepšovať situáciu tým, ktorí to potrebujú. Podľa O. Chytila (2007) sa postmoderná éra vyznačuje celým radom charakteristík, medzi ktoré patrí: individualizácia, funkčná diferenciacia, racionalizácia, generalizácia, transformácia sociálnych štruktúr, kolonializácia verejnej sféry súkromnými záujmami a neistota. Ale sú to aj závažné problémy v oblasti spoločenského záujmu (zdravia a choroby, sociálnej mobility, životného prostredia, príjmov a chudoby, verejného poriadku a bezpečnosti, vzdelávania, vedy a umenia) za predpokladu hodnotenia súčasných podmienok. Domnievam sa spolu s J. Navrátilovou, P. Navrátilom (2008), že základnou zmenou, ktorá je charakteristická pre transformáciu moderny na postmodernu, je *individualizácia* a v súvislosti s ňou premena pevne zakotvenej identity v identitu utváranú ako reflexívny projekt. Dovtedy, kým bola identita odovzdávaná z generácie na generáciu ako nespochybniteľný a samozrejmy osud, nebolo kladenie otázok o identite vlastného života v zásade vôbec možné. Pýtanie sa po identite vychádza z existencionalnej neistoty, neurčitosti a nedefinovanosti všetkých jej foriem. Osobná identita sa stáva problematickou v okamihu, keď otvorené sociálne putá poskytujú slobodu a v tú istú chvíľu aj nutnosť vlastnú identitu modelovať. Realizácia identity ako reflexívneho projektu predovšetkým znamená, že v celkom novej podobe vznikajú otázky: Kto som? Kým mám byť? Čo je cieľom môjho života? Aké ciele sú hodnotné? Akú prácu si mám zvoliť? Ako mám žiť? Aké hodnoty mám vyznávať? Každý dospelý človek je povinný (mal by byť povinný) prebrať za ne aj zodpovednosť. V tejto súvislosti upozorňuje Giddens (1991) na to, že sociálne a kultúrne zmeny priniesli v postmoderne aj krízu osobnej identity, kedy sa jednotlivci nachádzajú v stave permanentného hľadania (reflektovania), pretože zistili, že poznanie nemá žiadny pevný základ. Napriek tomu samotný autor ostáva v pozícii reflexívneho ja, je zakotvený u jednotlivca ako u nositeľa zodpovednosti za vlastný život, rozpoznanie vlastných schopností a voľbu vlastnej cesty životom, ktorá nám umožní zo seba vydať to najlepšie.

Ak premýšľame v intenciách úspechu alebo zlyhania výkonu socioterapie ako špecializovaného sociálneho poradenstva, potom je ľahké vyjadriť to jednoduchou otázkou: bola naša intervencia úspešná alebo zlyhala pri zlepšovaní tejto situácie? Je tu však opomenutá otázka, že intervencia sociálnej práce môže situáciu aj zhoršiť. Samozrejme je nám jasné, že intervencia je schopná pozitívne zmeniť životy ľudí, ale tiež byť aj nebezpečná a poškodiť klienta. Sociálny pracovník má veľkú moc a táto moc môže viesť k úspešným alebo neúspešným záverom. Absencia úspechu však môže byť oveľa viac ako zlyhanie. Z toho vyplýva, že je dôležité zabezpečiť, aby sa intervencia vyhýbala vnášaniu takéhoto poškodenia. Potreba vyhýbať sa riskantnej praxi je preto kľúčovým záujmom sociálnych pracovníkov (Thompson, 1999, s. 76).

Na druhej strane ak tieto výzvy či príležitosti nevyužijeme, stanú sa z nich bariéry. Sociálna práca ako „tichá profesia“ bude aj naďalej ticho zaostávať za výkonom psychoterapie. Aj naďalej nebude rozlišovať medzi „starostlivosťou a kontrolou“ a časom sa kontrola môže sama o sebe stať koncom, nenechávajúci žiadny alebo len malý priestor pre

starostlivosť. Inou, nie menej dôležitou požiadavkou je byť „prichytený uprostred“. Od sociálneho pracovníka sa očakáva, že dá do rovnováhy požiadavky potrieb klientov s potrebami spoločnosti. Táto rovnováha sa dosiahne za predpokladu, že potreby klienta a spoločnosti nie sú v napätí: obnovenie fungovania klienta uspokojí záujmy každého. Áno, sociálna práca je aj „robenie špinavej práce v spoločnosti“. Sociálni pracovníci sú povinní zakročiť tam, kde spoločnosť zlyhala a napraviť toto všeobecné zlyhanie spoločnosti smerom ku klientovi (dokonca aj v určitom detaile).

A aká požiadavka výkonu je kladená na sociálneho pracovníka v rámci socioterapie? K. Dörnel, U. Plog (1999) zdôrazňujú, že od sociálneho pracovníka sa na jednej strane očakáva optimálne využitie zákonných opatrení (platnej legislatívy), na druhej strane sa očakáva kontakt s rôznymi inštitúciami, ale aj s klientom samotným. Sociálny pracovník je špecialistom na vnímanie psychickej dimenzie klienta z hľadiska sociálneho kontextu. Jeho činnosť je veľmi široká, zahŕňa úlohu klienta podporovať, zmocňovať, ale s reflexiou legislatívne podložených práv a povinností. Jeho ďalšou úlohou je predchádzať, alebo riešiť chudobu a utrpenie tak, aby sa sociálny kontext klientovho života stal opäť živou skúsenosťou. Zároveň sprístupniť klientovi sociálny priestor, aby sa pre neho stal dosiahnuteľným. Sociálny pracovník myslí viac „rodinne, susedsky, profesne a verejne“. Avšak varuje pred profesionálnym nebezpečenstvom sociálneho pracovníka v tom, aby nevnucoval ako sociálny inžinier každému a všetkým svoje sociálne výklady. V tímovej práci je odborníkom tak pre sociálne, ako aj všeobecne aspekty, pričom musí často znášať už spomínané napätie medzi záujmami oboch strán. Avšak jeho najdôležitejšia úloha spočíva v povinnosti stále upozorňovať na následky sociálnej nespravodlivosti. Týmto širokým vymedzením výkonu socioterapie sa dostávame od mikro, či mezoúrovni až k makroúrovni. To si vyžaduje jasný inštitucionálny kontext výkonu socioterapie v podmienkach sociálnej práce. Následne vychádzajúc z Kvetoslavy Repkovej (2009) môžeme výkon sociálnej práce a socioterapie ako špecializovaného sociálneho poradenstva zamerať na zlepšenie vzájomnej adaptácie jednotlivcov, rodín, skupín a sociálneho prostredia, v ktorom žijú, a na rozvoj sebarešpektu a sebazodpovednosti jednotlivcov, využívajúc ich individuálne kapacity, medziľudské vzťahy a zdroje poskytnuté komunitou. Takto formulovaný cieľ predikuje nielen *nové prístupy, metódy a formy sociálnej práce a poradenstva*, ale predovšetkým *sociálne citlivých a odborne pripravených ľudí*, ktorí sú nositeľmi týchto nových trendov a sú schopní uplatňovať ich vo svojej každodennej praxi. V tomto prístupe sa frekventovane objavujú pojmy kvalita, efektivita, účinnosť a hľadajú sa možnosti kvalifikácie reálneho odrazu týchto pojmov v konkrétnej práci s klientom, rodinou, skupinou či komunitou.

3. Uplatnenie terapeutických prístupov v sociálnej práci

Sociálna práca vždy čerpala a čerpá svoju teoretickú výbavu z iných vied, to je významným špecifikom sociálnej práce. Dochádza v nej na teoretickej a praktickej úrovni k dotvoreniu teórie. Ide o zvláštny spôsob využitia teórie, o adaptáciu teoretických modelov v rámci riešenia problémov klienta. Naším cieľom je odpoveď na otázku, kedy, za akých podmienok a akým spôsobom môže sociálny pracovník využívať rodinnú terapiu Virginie Satirovej, individuálnu psychológiu a rodinnú terapiu Alfréda Adlera, či relaxačno-symbolickú terapiu na riešenie problémov u klientov sociálnej práce.

Prvým príkladom je využitie individuálnej psychológie v rodinnej terapii Alfréda Adlera u detí s problémovým správaním, ktoré pochádzali zo sociálne znevýhodnených rodín a práve z dôvodu problémového správania (problematická alebo narušená komunikácia medzi rodičmi a deťmi, úteky z domu, narušené vzťahy a väzby medzi rodičmi a deťmi, ale aj medzi deťmi a ich súrodencami, školská neúspešnosť) boli v kuratele oddelenia sociálnoprávnej

ochrany a kurately a navštevovali nízkoprahové zariadenie. Témou príspevku bol: *Životný štýl detí s problémovým správaním v kontexte rodinnej terapie A. Adlera*, (Balogová, Žumárová, 2012)¹⁵⁵.

Druhým teoretickým konceptom aplikácie v sociálnej práci bola relaxačno-symbolická a adlerovska terapia využitá pri riešení osamelosti a strachu zo smrti u seniorky, s využitím naratívneho príbehu jej spomienok na detstvo. Téma príspevku: *Naratívna a relaxačno-symbolická socioterapia* (Balogová, 2008)¹⁵⁶.

Tretím príkladom je využitie terapie Virginie Satirovej v rámci problematiky suicidity seniorov žijúcich v rezidenčných zariadeniach a seniorov žijúcich v domácom prostredí s tým spojená strata zmyslu života. Príspevok bol publikovaný pod názvom: *Existencia suicidity seniorov žijúcich v domácom prostredí a rezidenčných zariadeniach* (Balogová, 2008)¹⁵⁷.

Záver

Na prahu 21. storočia teória, empiria a prax sociálnej práce akcentuje variabilitu a pluralitu teórií sociálnej práce (Navrátil, 2011), kedy pestrosť teórií poskytuje sociálnemu pracovníkovi variabilitu intervencií v čase dynamiky spoločenského vývoja. Ten je do značnej miery problémom koordinácie ľudskej súčinnosti, ba dokonca možno povedať, že spoločnosť ako taká je vlastne synergickým efektom súčinnosti medzi ľuďmi. V tomto prípade hlavne sociálneho pracovníka a klienta v rámci socioterapie. Od nich oboch bude závisieť, ako túto súčinnosť dokážu zvládnuť. Zároveň veľká miera zodpovednosti stojí pred celou spoločnosťou, aké inštitucionálne zázemie vytvorí pre výkon sociálneho fungovania oboch, tak, aby sa príležitosti nestali bariérami.

Literatúra:

- Balogová, B.: *Naratívna a relaxačno-symbolická socioterapia*. In: *Svet seniora – senior vo svete*. Prešov : Acta Facultatis, 2008. ISBN 978-80-8068-814-1. 228 s.
- Balogová, B.: *Existencia suicidity seniorov žijúcich v domácom prostredí a rezidenčných zariadeniach*. In: Janebová, R., Smutek, M. (eds.): *Posuzování životní situácie v sociální práci*. Hradec Králové : Gaudeamus, 2008. ISBN 978-80-7041-419-4. s. 170-184.
- Balogová, B., Žumárová, M.: *Životný štýl detí s problémovým správaním v kontexte rodinnej terapie A. Adlera*. In: Szmyd, K. (ed.): *Szkola wobec wyznań XXI wieku*. Rzeszów : WUR, 2012. ISBN 978-83-7338-722-5. s. 180-200
- Baker, R. L.: *The social work dictionary*. 5th edition. Washington, D.C. : NASW PRESS, 2003, 493 s. ISBN 0-87101-355-x.
- Dörnel, K., Plog, U. *Bláznit je lidské*. Praha : Grada, 1999, 354 s. ISBN: 80-7169-628-5.
- Havránková, O.: *Případová práce*. In: MATOUŠEK, O.: *Metody a řízení sociální práce*. Praha : Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-502-8. 384 s.
- Hollis, M., Woods, F.: *Casework: A Psychosocial Therapy* [online]. In *Amazon.com*. Aktualizované: [cit. 2012-04-15]. Dostupné na: <http://www.amazon.com/gp/reader/0072901799/ref=sib_dp_pt#reader-link>.

¹⁵⁵ **Abstrakt:** Problematika životného štýlu vychádzajúca z teórie A. Adlera je v príspevku založená na troch dôležitých princípoch a to holizme, účelovosti a citu spolupatričnosti, ktoré sú davané do kontextu problémového správania detí aj jeho vplyvu na vzťahy v rodine. Zároveň ide o snahu aplikovať adlerovskú rodinnú terapiu do sociálnej práce a sociálnej pedagogiky v snahe nájsť a rozšíriť možnosti práce s deťmi s problémovým správaním.

¹⁵⁶ **Abstrakt:** Ako ilustráciu socioterapeutickej praxe predkladáme príbeh vyrozprávaný účastníčkou *Akadémie tretieho veku*, ktorá vo veku 88 rokov ponúka spomienku na detstvo. Pokúsme sa v tomto príbehu vyhľadať autorkou ponúkané odkazy, významy, normy, hodnoty, ale aj životné osudy klientky aj ostatných zúčastnených... Klientka cez príbeh z minulosti odovzdáva odkaz pre súčasnosť, ktorým je strach zo smrti a osamelosť.

¹⁵⁷ **Abstrakt:** Analýza suicidity seniorov vychádza zo skutočnosti, že je už prekonaný názor pohľadu na samovražednú aktivitu ako na výlučne psychopatologický prejav. Dôležitú úlohu pri samovražednej aktivite zohrávajú sociálne vplyvy. Prevenciu tohto sociálno-patologického javu vidíme v hľadaní zmyslu života. Zvlášť preto, že ide o jav nezvratný, ktorého výsledkom je sebausmrtenie. Realizovaný empirický výskum, ktorý tvorí súčasť príspevku, bol zameraný na zisťovanie existencie suicidity (suicidných myšlienok) u seniorov. Našu pozornosť sme sústredili na komparáciu výskytu suicidálneho správania u seniorov žijúcich v domácom a rezidenčných zariadeniach.

- Chytil, O.: Důsledky modernizace pro sociální práci. In: Chytil, O., Matulayová, T. (eds.): *Výzvy pre sociálne profesie*, Prešov : FF PU, 2011. ISBN 978-80-555-0372-1. s. 13-27
- Kraus, B.: Paradigmata sociální práce a sociální pedagogiky. In: Marašková, I. (ed.): *Politiku a paradigmata sociální práce – Co jsme zdědili a co s tím uděláme?* Zlín : Fakulta humanitých štúdií, 2011. ISBN 978-80-7318-994-5. 200 s.
- Levická, J.: *Sociálna práca I*. Trnava : OLIVA, 2007, 168 s. ISBN 978-80-969454-2-9.
- Matoušek, O.: *Slovník sociální práce*. Praha : Portál, 2003, 272 s. ISBN 978-80-7367-368-0.
- Mydlíková, E., Gabura, J., Schavel, M.: *Sociálne poradenstvo*. Bratislava : ASSP, 2002, 66 s. ISBN 80-968713-1-5.
- Navrátil, P.: Vybrané teorie sociální práce. In: Matoušek, O.: *Základy sociální práce*. Praha : Portál, 2001. ISBN 80-7178-473-7. 312 s.
- Navrátil, P. 2012. Prekérnost teorií v sociální práci v pozdně moderní době. In Truhlářová, Z., Levická, K. Od teorie k praxi, od praxe k teorii. Hradec Králové : Gaudeamus, s. 14-29. ISBN 978-80-7435-138-9
- Navrátilová, J., Navrátil, P.: Postmodernita jako prostor pro existenciálně citlivou sociální práci. In *Sociální práce/Sociálna práca*, ISSN 1213-6204, 2008, roč. 8, č. 4, s. 124-135.
- Popper, K.R.: *Logika vědeckého bádání*. Praha : OIKOOYMENH, 1997. ISBN 80-86005-45-3.
- Repková, K., Brichtová, L. *Sociálna ochrana starších osôb a osôb so zdravotným postihnutím*. Bratislava : Epos, 2009.
- Sheafor, B. W., Horejsi, Ch. R.: *Techniques and guidelines for social work practice*. 6th edition. Boston : Pearson Education, Inc., 2003, 645 s. ISBN 0-205-35231-6.
- Thompson, N. *Understanding Social Work*. London : Palgrave, 1999, 188 s.
- Tkáč, V.: Úvaha o lidských právech – rovnost, spravedlivost a solidarita v sociální práci. In: Marašková, I. (ed.): *Politiku a paradigmata sociální práce – Co jsme zdědili a co s tím uděláme?* Zlín : Fakulta humanitých štúdií, 2011. ISBN 978-80-7318-994-5. 200 s.
- Úlehla, I.: *Umění pomáhat*. Písek : Renesance, 1996.
- Žilová, A., Tokárová, A.: Vybrané teoreticko-metodologické otázky sociální práce. In: Tokárová, A. (ed.): *Sociálna práca*. Prešov : Akcent Print, 2003. ISBN 80-968367-5-7. 572 s.

Kontakt:

Doc. PhDr. Beáta Balogová, PhD.
 Inštitút edukológie a sociálnej práce
 Filozofická fakulta
 Prešovská univerzita v Prešove
 17. Novembra 1
 080 78 Prešov
 Slovensko
 E-mail: balogob0@unipo.sk